

Korpus Ochrony Pogranicza

<https://kop.ipn.gov.pl/kop/bibliografia/8263,Retrospektywna-bibliografia-historyczna-KorpusuOchrony-Pogranicza-19242017.html>
2021-01-22, 13:43

Retrospektywna bibliografia historyczna Korpusu Ochrony Pogranicza (1924–2017)

Artur Ochał, Paweł Skubisz

W związku z obchodzonym w 2014 r. 90-leciem utworzenia Korpusu Ochrony Pogranicza (1924–1939), wobec stałego zainteresowania problematyką jego organizacji i działalności na terenie Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej, właściwe wydaje się dokonanie nowego podsumowania i zestawienia bibliograficznego prac poświęconych dziejom tej formacji. W ciągu dziewięćdziesięciu lat literatura poświęcona problematyce KOP osiągnęła liczbę kilkuset publikacji, w tym wydawnictw źródłowych, wspomnień i relacji, monografii, opracowań i recenzji. Należy w tym miejscu wspomnieć, że ostatnie bibliografie historyczne KOP zostały zestawione w 2006 r. przez Pawła Skubisza¹ i w 2008 r. przez Marka Jabłonowskiego², ale w ciągu tych kilku lat powstało kilkanaście nowych, wartościowych prac poszerzających naszą wiedzę o tej formacji. Celem niniejszego artykułu jest uaktualnienie poprzedniej bibliografii literatury przedmiotu i tym samym ułatwienie pracy historykom oraz wskazanie głównych kierunków prowadzonych prac badawczych.

We wstępie do niniejszego artykułu należy wskazać kilka zasad o charakterze metodologicznym, przyjętych przez autorów. W bibliografii ujęte zostały wydawnictwa źródłowe, monografie i artykuły w całości lub w znacznej części poświęcone historii KOP, a także poruszające zagadnienia ważne dla dziejów formacji. Spis bibliograficzny został ułożony według następującego klucza: a) źródła drukowane, b) wspomnienia publikowane, c) publikacje z okresu II Rzeczypospolitej, d) monografie i opracowania zbiorowe, e) artykuły w opracowaniach zbiorowych i czasopismach. Poza nielicznymi wyjątkami w bibliografii pominięto większość współczesnych artykułów o charakterze publicystycznym. W zestawieniu nie uwzględniono również większości artykułów z międzywojennej prasy wojskowej i ogólnokrajowej oraz gazet regionalnych, gdyż zagadnienie to wymaga oddzielnej kwerendy w zasobach bibliotecznych i archiwalnych. W zestawieniu artykułów uwzględnione zostały natomiast recenzje, głównie ze względu na uwagi i informacje podane przez autorów, które w wielu wypadkach są ważnym uzupełnieniem do dziejów KOP. Ze względu na utrudniony dostęp, odstąpiono natomiast od zestawiania prac niepublikowanych (m.in. prace magisterskie i doktorskie) poświęconych formacji. W trakcie przygotowywania niniejszej bibliografii literatury poświęconej dziejom KOP, wykorzystano zasoby i katalogi Biblioteki Narodowej w Warszawie, Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie³, biblioteki Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie, a także korzystano z zestawienia publikacji zamieszczonej przez cyfrowe Muzeum Polskich Formacji Granicznych im. mjr Władysława Raginisa⁴.

Opisy bibliograficzne zostały skrócone do minimum wiadomości niezbędnych do

identyfikacji wydawnictwa. Kolejność elementów w zapisie bibliograficznym została zachowana według następującego klucza:

a) wydawnictwa zwarte; opracowania jedno- lub wielotomowe; dzieła jednego, dwóch lub trzech autorów; opracowania zbiorowe więcej niż trzech autorów:

- nazwisko i imiona autora (autorów),
- tytuł: podtytuł,
- numer tomu i części,
- tytuł tomu i części,
- współpracownicy (red., oprac.),
- wydanie, miejsce wydania,
- wydawca,
- rok wydania,
- numer ISBN.

b) artykuł w pracach zbiorowych:

- nazwisko i imiona autora (autorów),
- tytuł,
- [w:]
- dalej jak w opisie bibliograficznym wydawnictwa zwanego.

c) artykuł w czasopiśmie:

- nazwisko i imiona autora (autorów),
- tytuł artykułu: Podtytuł,
- tytuł czasopisma (antykwa w cudzysłowie),
- rok wydania (w niektórych wypadkach, podano miejsce wydania w przypadku

konieczności zidentyfikowania publikacji),

- część rocznika (rocznik, tom, numer, zeszyt)
- numery stron.

d) recenzja w opracowaniu zbiorowym lub czasopiśmie:

- nazwisko i imiona autora recenzowanej pracy, tytuł pracy, miejsce wydania, rok wydania,
- rec.
- nazwisko i imię autora recenzji,
- tytuł recenzji (został pominięty, jeżeli jest identyczny jak tytuł recenzowanej pracy),
- [w:] dalej jak w opisie bibliograficznym wydawnictwa zwartego,
- lub jak w opisie artykułu w czasopiśmie.

W pierwszej części bibliografii zestawione zostały wydawnictwa źródłowe i źródła opublikowane w opracowaniach zbiorowych oraz w czasopismach naukowych. Należy wspomnieć, że ze względu na okres wojny, a także powojenny sposób ich traktowania przez władze, materiały źródłowe do dziejów KOP zostały w znacznym stopniu zniszczone, a zachowane dokumenty są mocno rozproszone i znajdują się w kilku polskich oraz zagranicznych archiwach, przy czym, w wielu wypadkach zachowane zasoby proveniencji KOP są niekompletne i nieuporządkowane⁵.

Na początku lat dziewięćdziesiątych część dokumentów źródłowych dotyczących KOP została opublikowana w formie aneksów załączonych do artykułów lub opracowań, mających na celu udostępnienie ich szerszej liczbie historyków. Ze względu na charakter tej formy wydawnictwa, ograniczano się do najważniejszych aktów dotyczących powstania, formowania oraz struktury formacji. Pierwsze dokumenty źródłowe publikowane w formie załączników do opracowań zamieścił w swojej pracy Andrzej Ajnenkiel⁶, a następnie metodę tę kontynuowali historycy zajmujący się dziejami tej formacji: Marek Jabłonowski i Jerzy Prochwicz⁷. Dokumenty źródłowe dotyczące historii Korpusu Ochrony Pogranicza zostały wydane także w formie wyborów tekstów wybranych i opracowanych przez: Bogusława Polaka, Marka Jabłonowskiego, Włodzimierza Janowskiego, Jerzego Prochwicza, Jana Widackiego oraz Pawła Skubisza⁸. Należy w tym miejscu wskazać, że dokumenty dotyczące walk strażnic i oddziałów KOP w czasie radzieckiej napaści we wrześniu 1939 r., znajdują się w trzech tomach źródeł wydanych pod wspólnym tytułem „Agresja sowiecka na

Polskę w świetle dokumentów. 17 września 1939” oraz w opracowanym przez Czesława Grzelaka tomie: „Dziennik działań bojowych Frontu Białoruskiego”⁹. Wydawnictwa te tworzą zasadniczy zręb dokumentów źródłowych dotyczących agresji Związku Radzieckiego na Polskę, w tym walk na linii strażnic KOP.

Wspomnienia byłych żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza. Są to głównie relacje zebrane w okresie powojennym w polskich ośrodkach emigracyjnych, m.in. w Instytucie Polskim i Muzeum gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, które opublikowane zostały na łamach czasopism „Kultura”, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej”, „Niepodległość”. Ze względów ustrojowych w Polsce, dopiero pod koniec lat osiemdziesiątych zbieraniem wspomnień i relacji nielicznych już i rozproszonych na terenie kraju weteranów formacji, zajęli się członkowie Stowarzyszenia Weteranów Polskich Formacji Granicznych, działającego przy Komendzie Głównej Straży Granicznej w Warszawie m.in. Henryk Dąbrowski, Mirosław Rubas oraz Barbara Tarkowska. W wyniku ich działań powstało kilka zbiorów wspomnień byłych żołnierzy formacji granicznych¹⁰.

Spory zasób informacji i wiadomości dotyczących formacji, znajduje się w czasopismach wydawanych przez Korpus Ochrony Pogranicza, a przeznaczonych dla żołnierzy oraz kadry oficerskiej i podoficerskiej. Najważniejszym wydawnictwem były jednodniówki Korpusu Ochrony Pogranicza, wydawane w latach 1925–1932 jako pismo podsumowujące zazwyczaj roczne okresy służby na pograniczu. Do żołnierzy formacji pełniących służbę w latach 1933–1939 adresowany był tygodnik „Na Straży. Gazeta ścienna żołnierzy KOP”. Natomiast dla kadry wychowawczej wydawano w latach 1936–1939 miesięcznik „Biuletyn Oświatowo-Propagandowy KOP”. Dodać należy, że pismo to miało cechy poradnika dla instruktorów oświaty i propagandy oraz kadry podoficerskiej KOP. Ponadto wiele informacji dotyczących wydarzeń z udziałem żołnierzy KOP publikowano na łamach prasy międzywojennej, głównie pism ogólnopolskich o charakterze wojskowym, takich jak „Żołnierz Polski”, „Polska Zbrojna” oraz „Wiarus”¹¹. Głównym celem artykułów ogłaszanych na łamach tych pism było informowanie o bieżących wydarzeniach w życiu poszczególnych garnizonów KOP, stąd są one nieocenionym źródłem informacji dla poznania życia codziennego formacji. Ponadto publikowano artykuły w innych bardziej fachowych czasopismach wojskowych, takich jak „Bellona”, „Przegląd Wojskowy”, „Rząd i Wojsko”¹², które adresowane były przede wszystkim do kadry oficerskiej.

Opracowania poświęcone dziejom Korpusu Ochrony Pogranicza, ze względu na czas ich wytworzenia, można by podzielić na trzy zasadnicze grupy, tj.: przedwojenne z okresu II Rzeczypospolitej Polskiej, powojenne oraz powstałe współcześnie, tj. po zmianach ustrojowych w Polsce w 1989 r. W okresie powojennym, ze względu na uwarunkowania polityczne, prace poświęcone historii KOP powstawały na gruncie krytyki przedwojennego aparatu bezpieczeństwa, a szczególnie tych formacji, których działalności skierowana była przeciwko ZSRR, ruchowi komunistycznemu oraz mniejszościom narodowym. Stąd prace powstałe w tym okresie mają charakter ogólny i zawierają dużo przekłamań i przemilczeń, zwłaszcza w kontekście polskiej obecności na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, które w okresie powojennym zawłaszczone zostały przez Związek Radziecki. Należy przy tym pamiętać, że opracowania te powstały przy utrudnionym dostępie historyków do

dokumentów źródłowych. Być może pierwszym szerszym opracowaniem poświęconym dziejom KOP był fragment (rozdział) pracy Eugeniusza Kozłowskiego poświęconej Wojsku Polskiemu w latach 1936–1939¹³. Kolejnymi opracowaniami o charakterze naukowym były przygotowane w Poznaniu i Warszawie prace magisterskie i doktorskie: Zdzisława Czecha, Edwarda Bielicza, Floriana Biernata i Ludwika Sawoniewskiego, z których opublikowane zostały jedynie wybrane fragmenty w pismach wojskowych¹⁴. W okresie tym podjęto również pierwszą próbę wydania monografii formacji ochrony granicy wschodniej w tym także przez Korpus Ochrony Pogranicza, której autorem był Henryk Dominiczak, ówczesny pracownik Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie. Ze względu jednak na charakter tego opracowania, ukazało się ono w 1983 r. w formie publikacji przeznaczonej tylko do użytku wewnętrznego dla pracowników resortu spraw wewnętrznych. Dopiero po dokonanych zmianach ustrojowych, w 1992 r. opublikowano jej „odtajnioną” wersję¹⁵. Należy wspomnieć, że Henryk Dominiczak jest także autorem dwóch innych, znaczących prac poświęconych ochronie polskich granic¹⁶.

W tym samym okresie historycy polscy przebywający na emigracji podjęli badania nad spuścizną Korpusu Ochrony Pogranicza, starając się przybliżyć opinii publicznej i przypomnieć polskim komбатantom dzieje i dokonania tej formacji. Utrudnieniem w ich pracy był niemal całkowity brak dostępu do materiałów źródłowych w kraju, zgromadzonych głównie w archiwach resortowych, stąd musieli oni bazować głównie na relacjach i wspomnieniach¹⁷. Niestety ze względu na brak możliwości oficjalnego rozpowszechniania tych opracowań w kraju, pozostawały one jedynie w tzw. „drugim” obiegu i znane były tylko wąskiemu kręgowi czytelników¹⁸.

Po zmianach polityczno-ustrojowych jakie dokonały się w Polsce w 1989 r., a szczególnie dzięki liberalizacji przepisów dotyczących dostępu do zasobów Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie i Archiwum Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie (później Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie), powstały możliwości prowadzenia szerszych badań naukowych w oparciu o zachowane dokumenty archiwalne dotyczące KOP. Warto wspomnieć, że dużym impulsem do prowadzenia badań nad historią formacji granicznych II Rzeczypospolitej Polskiej były konferencje naukowe, cyklicznie organizowane w ośrodkach szkoleniowych Straży Granicznej w Kętrzynie i Koszalinie. Konferencje te były przez krótki okres kontynuowane przez Komendę Główną Straży Granicznej, niestety zostały z niewiadomych przyczyn zaniechane. Kierownictwo naukowe nad konferencjami obejmowali m.in. Lech Grochowski, Bogusław Polak oraz Jerzy Prochwicz.

Opracowania poświęcone dziejom KOP, powstałe współcześnie, można pogrupować ze względu na podejmowaną w nich tematykę. W pierwszym okresie szczególnie często zajmowano się zagadnieniami związanymi z genezą i formowaniem formacji, a także jej strukturą wewnętrzną i dyslokacją na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej. Do grupy prac z tego zakresu należy zaliczyć m.in. wzmiankowane prace Henryka Dominiczaka, a także opracowania Andrzeja Ajnenkiela, Marka Jabłonowskiego, Piotra Staweckiego, Jerzego Prochwicza, Rajmunda Szubańskiego i Leszka Bednarka¹⁹.

Drugim zakresem tematycznym cieszącym się dużym zainteresowaniem badaczy były

zagadnienia związane z rozwojem struktur i działalnością wywiadowczą KOP. Szczegółowej analizie poddane zostały głównie kierunki i metody działania wywiadu i kontrwywiadu tej formacji. Badano również współpracę struktur Szefostwa Wywiadu KOP z ekspozyturami Oddziału II SG oraz defensywą Policji Państwowej. Do najważniejszych prac w tym zakresie należy zaliczyć monografię Wywiadu KOP autorstwa Marka Jabłonowskiego i Jerzego Prochwicza, a także publikacje dotyczące dziejów polskiego wywiadu i kontrwywiadu: Andrzeja Peptońskiego, Andrzeja Misiuka, Andrzeja Krzaka, Jana Widackiego oraz najnowsze opracowania Tomasza Gajownika i Krzysztofa Danielewicza²⁰.

Równie dużym zainteresowaniem historyków cieszyły się zagadnienia koncepcji i planów wykorzystania formacji Korpusu Ochrony Pogranicza w czasie konfliktów zbrojnych oraz ich udziału w kampanii wrześniowej 1939 r., tj. w walkach z niemieckim i sowieckim najeźdźcą. Powstało wiele prac i opracowań poświęconych walkom żołnierzy KOP w obronie Węgierskiej Górki, Wizny, Helu, Wilna i Grodna, a także bitwom zgrupowania KOP gen. bryg. Wilhelma Orlika-Rückemana pod Szackiem i Wytycznem oraz walkom kawalerii KOP. Spośród wielu autorów przygotowujących prace w tym zakresie, należy zwrócić szczególną uwagę na książki oraz artykuły autorstwa Czesława Grzelaka, Wiktora Cygana, Ryszarda Szawłowskiego, Jerzego Prochwicza, Wojciecha Włodarkiewicza, Grzegorza Goryńskiego, Tadeusza Böhma, Krzysztofa Romańczyk oraz prace Eugeniusza Piwowarskiego i Marka Paprockiego²¹.

Odrębną grupą tematyczną, choć nierozzerwalnie związaną z walkami w 1939 r., są prace podejmujące zagadnienia związane ze zbrodniami wojennymi i z sowieckimi represjami wobec żołnierzy KOP. Należy przy tym wspomnieć, że w pierwszych dniach radzieckiej agresji, to właśnie strażnice i pododdziały formacji stacjonujące na wschodnim pograniczu, poniosły największe straty w zabitych, zamordowanych, rannych oraz wziętych do niewoli jenieckiej. Część z rozproszonych oddziałów, w celu uniknięcia rozbicia, została internowana na terytorium Litwy i Łotwy, co niestety nie uchroniło części żołnierzy KOP przed niewolą sowiecką, po aneksji obu tych krajów w 1940 r. W wyniku planowej działalności rosyjskiego NKWD, w skrytobójczy sposób wymordowano wielu żołnierzy formacji - jeńców obozów w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku. Wśród ofiar mordy katyńskiego znalazł się także gen. dyw. w st. spocz. Henryk Minkiewicz, twórca i pierwszy dowódca KOP. Z wielu prac poruszających tę problematykę wymienić należy przede wszystkim publikacje Mirosława Rubasa oraz Wandy Roman²².

Stosunkowo rzadko poruszane były przez historyków kwestie stosunku polskich władz komunistycznych do byłych oficerów i podoficerów KOP oraz ich rodzin przez tj. stosowanie różnych form szykanowania, inwigilowanie, usuwanie z szeregów Wojska Polskiego i utrudnianie dostępu do pracy, wstrzymywanie świadczeń emerytalnych. Na zagadnienie to uwagę zwrócili m.in. Henryk Dominiczak oraz Grzegorz Goryński²³, sygnalizując problem na marginesie prowadzonych badań, ale celowe badania w tym zakresie prowadził głównie Paweł Skubisz²⁴.

Odrębną grupę tematyczną stanowią biografie dowódców i wybitnych oficerów KOP, głównie dowódców formacji, brygad oraz pułków. W tym miejscu warto wymienić między

innymi prace Tadeusza Radziwonowicza, Andrzeja Suchcitz, Jerzego Danielewicza, Krzysztofa Filipowa, Leszka Bednarka, Andrzeja Kralisza Sebastiana Nowakowskiego i Mateusz Klemperta²⁵.

Niejako poza tymi klasyfikacjami pozostaje niedawno wydana, bodajże jedyna praca poświęcona w całości działalności oświatowo-wychowawczej i kulturalnej prowadzonej przez KOP autorstwa Haliny Łach²⁶. Należy w tym miejscu wspomnieć, że zagadnieniom działalności kulturalnej, oświatowej i społecznej poświęcone zostały pojedyncze prace m.in. Jana Jankowiaka, Marka Góryńskiego i Edwarda Milewskiego²⁷. Stosunkowo rzadko, podejmowane były przez historyków prace nad historią kształcenia podoficerów KOP, a jedyne prace w tym zakresie to opracowania Kajetana Szczepańskiego i Edwarda Milewskiego²⁸. Warto jednak, aby zagadnienie to zostało opracowane w charakterze szerszej i pogłębionej monografii poświęconej kształceniu podoficerów zawodowych i niezawodowych KOP. Stosunkowo niedawno pojawiły się pierwsze opracowania o charakterze monograficznym poświęcone jednostkom KOP w Suwałkach i Iwieńcu autorstwa Artura Ochała²⁹ i Tomasza Głowińskiego³⁰. Ten nurt zapoczątkowany został w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku przez Włodzimierza Kowalskiego, który opublikował dwie prace poświęcone Batalionowi KOP „Sejny”³¹, ale przez długi czas nie był kontynuowany.

Na koniec niniejszego wprowadzenia należałoby pokrótce wskazać luki w dotychczas prowadzonych badaniach, które pomimo wysuwanych od kilku lat postulatów, nadal pozostają niezuzupełnione. W 1998 r. Bogusław Polak w artykule „Stan badań nad dziejami formacji granicznych 1918 - 1939” wskazał na potrzebę opracowania informatora o zasobach archiwalnych oraz bibliografii tematycznej formacji granicznych w latach 1918 - 1939, edycji źródeł archiwalnych, pamiętników i relacji, opracowania biogramów dowódców KOP oraz dokumentów dotyczących zbrodni sowieckich dokonanych na oficerach i szeregowych KOP. Zestawienie prac poświęconych KOP wykazuje, że tylko część tych postulatów jest obecnie realizowana, ale tempo prac badawczych nie pozwala na szybkie uzupełnienie braków. Nadal nie zostały opracowane monografie poszczególnych brygad i pułków KOP. Wprawdzie powstały już dysertacje doktorskie na temat brygad KOP „Wilno” i „Grodno”, ale do chwili obecnej nie zostały one opublikowane. Należy w tym miejscu wspomnieć, że prowadzone są także prace nad monografiami Dywizjonu Żandarmerii KOP i saperów KOP. Publikacja tych prac niewątpliwie dałaby asumpt do dalszych badań i opracowań naukowych. Z czasem warto byłoby przygotować także nową, uaktualnioną monografię Korpusu Ochrony Pogranicza. Z innych niezbadanych problemów wymienić należy zagadnienia wpływu KOP na funkcjonowanie Wojska Polskiego, kształtowanie postaw narodowo - państwowych na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej czy wspomnianych już wcześniej represji sowieckich w trakcie II wojny światowej i komunistycznych w okresie powojennym.

BIBLIOGRAFIA

Korpus Ochrony Pogranicza (1924 - 1939).

1. Źródła drukowane:

1. Agresja sowiecka na Polskę w świetle dokumentów 17 września 1939, t. 1, Geneza i skutki agresji, wybór i oprac. Czesław Grzelak, Stanisław Jaczyński, Eugeniusz Kozłowski; red. nauk. Eugeniusza Kozłowskiego, Warszawa, „Bellona”, 1994, ISBN 8311083061
2. Agresja sowiecka na Polskę w świetle dokumentów 17 września 1939, t. 2, Działania wojsk Frontu Ukraińskiego, wybór i oprac. Czesław Grzelak, Stanisław Jaczyński, Eugeniusz Kozłowski, red. nauk. Stanisława Jaczyńskiego, Warszawa, „Bellona”, 1996, ISBN 8311086168.
3. Agresja sowiecka na Polskę w świetle dokumentów 17 września 1939, t. 3, Działania wojsk Frontu Białoruskiego, wybór i oprac. Czesław Grzelak, Stanisław Jaczyński, Eugeniusz Kozłowski, red. nauk. Czesława Grzelaka, Warszawa, „Bellona”, 1995, ISBN 8311084254.
4. Aparat bezpieczeństwa wobec żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza i funkcjonariuszy Straży Granicznej, wstęp Pawła Skubisza, Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej, 2013, ISBN 9788376294568.
5. Działalność KOP-u w brygadzie „Podole”: (raport dla gen T. Kasprzyckiego), pod red. Wacława Piekarskiego, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1981, t. 57, s. 158-169.
6. Działalność oficerów wywiadowczych w batalionach Korpusu Ochrony Pogranicza w świetle meldunków sytuacyjnych dowództwa KOP z 1925 roku, wstęp i oprac. Paweł Skubisz, „Grot: Zeszyty Historyczne poświęcone historii wojska i walk o niepodległość” 2007, nr 28, s. 95-135.
7. Działalność Wywiadu Korpusu Ochrony Pogranicza w świetle relacji mjr. Jana Gurbkiego, wstęp i oprac. Wojciech Włodarkiewicz, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2002, nr 3, s. 99-119.

8. Dziennik działań bojowych Frontu Białoruskiego we wrześniu 1939 roku, wstęp i oprac. Czesław Grzelak, Warszawa, Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, 1998, ISBN 8385209557.
9. Instrukcja służby Korpusu Ochrony Pogranicza, wstęp i oprac. Paweł Skubisz, Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2010, ISBN 9788323507079.
10. Korpus Ochrony Pogranicza: Jednostki w zbiorach Centralnej Biblioteki Wojskowej, Warszawa, „Polonia Militaris”, 2006, ISBN 8360619034.
11. Kresy w oczach oficerów KOP, wstęp i oprac. Jan Widacki, Katowice, Wydawnictwo „Unia”, 2005, ISBN 8386250445.
12. Nastroje społeczeństwa III Rzeszy wiosna 1939 r., w świetle informacji Szefostwa Wywiadu KOP, wstęp i oprac. Włodzimierz Janowski, „Teki Archiwalne” 1997, t. 2, s. 91-98.
13. O Niepodległą i granice: Korpus Ochrony Pogranicza 1924 – 1939: Wybór dokumentów, wstęp Marek Jabłonowski, współpraca Jerzy Prochwicz, oprac., wybór i przygotowanie Marek Jabłonowski, Włodzimierz Janowski, Bogusław Polak, Jerzy Prochwicz, Warszawa – Pułtusk, Wyższa Szkoła Humanistyczna, 2001, ISBN 8388067488.
14. Oddział II Sztabu Głównego: raport ppłk. Józefa Englichta, oprac. Andrzej Grzywacz, „Arkana” 1999, nr 2, s. 134-149.
15. Polskie formacje graniczne 1918-1939: Wybór źródeł, t. 1, wstęp, wybór i oprac. Bogusław Polak, Koszalin, Politechnika Koszalińska, 1999, ISBN 8387424773.
16. Polskie formacje graniczne: Straż Graniczna 1928-1939: Dokumenty organizacyjne: Wybór źródeł, t. 2, wstęp, wybór i oprac. Marek Jabłonowski, Bogusław Polak, Koszalin, Politechnika Koszalińska, 1999, ISBN 8387424773.
17. Przejmowanie sieci informacyjnej przez wywiad Korpusu Ochrony Pogranicza na przykładzie 5. Batalionu KOP w Łużkach (1924-1925), wstęp i oprac. Paweł Skubisz

[w:] Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP: Studia i materiały z działalności Oddziału II SG WP, t. III, praca zbiorowa pod red. Tadeusza Dubickiego, Łomianki, Wydawnictwo LTW, 2013, s. 293-311.

18. Uwagi o stanie armii gen. Władysława Sikorskiego, Uwagi o stanie armii gen. Władysława Sikorskiego: w 100 rocznicę urodzin, wstęp i oprac. Mieczysław Cieplewicz, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1981, nr 1, s. 174-206.

1. Wspomnienia publikowane:

1. Andrejczuk Wiktor, Wspomnienie żołnierza KOP-u, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej”, 1995, nr 150, 128-133.
2. Będkowski Leon, Nieśmiertelni. Wspomnienia służby ułańskiej, Kraków, Jaxa Sp. z oo, 1997, ISBN 83-85886-10.
3. Dąbrowska Jadwiga, Pamiętny dzień, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2000, nr 1, s. 63-65.
4. Dąbrowski Marcin, Na wschodnich kresach: Wrzesień 1939 r. we wspomnieniach szeregowca Pułku KOP Sarny, „Tygodnik Solidarność” 1998, nr 38, s. 19.
5. Draczyński Kazimierz, Kawaleria Korpusu Ochrony Pogranicza, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej” 1968, nr 50, 97-99.
6. Duda Roman, Straż nad Zbruczem. Wspomnienia ze służby czynnej na wschodzie, oprac. Jerzy Duda, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1994, nr 4, s. 123-134.
7. Fedorowicz Leon, Wspomnienie z akcji batalionu KOP nad Dniestrem w dn. 17 IX 1939, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancernej” 1979, t. XII, nr 94, s. 449-451.

8. Grochowski Jan, Wspomnienia żołnierza II Rzeczypospolitej, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2001, nr 1, s. 100–111.
9. Jankowicz Stefan, Żandarmeria KOP, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej” 1967, nr 46, s. 343–349.
10. Jędrych Kazimierz, Szlak bojowy z Ludwikowa do Wytyczna, wstęp i oprac. Grzegorz Nowik, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2003, nr 4, s. 137–154.
11. Kardaszewicz Kazimierz, Załącznik do zeszytu ewidencyjnego [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 – 1939: Studia i materiały, cz. II, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, COS SG w Koszalinie, 2002, s. 253–262.
12. Kmicic – Skrzyński Ludwik, Służba w Korpusie Ochrony Pogranicza (lipiec 1927 – luty 1929), „Niepodległość. Czasopismo poświęcone najnowszym dziejom Polski” [Londyn – Nowy Jork] 1978, t. XI, s. 167–179.
13. Knapp Franciszek, W Brygadzie KOP w Czortkowie [w:] Stefan Rowecki w relacjach, pod red. Tomasza Szaroty, Warszawa, Instytut Wydawniczy „PAX”, 1988.
14. Komornicki Stanisław, Z 1. Pułkiem Kawalerii KOP w kampanii wrześniowej, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej” 1973, nr 69, s. 363–380.
15. Krelski Kazimierz, Wspomnienia wojenne – wrzesień 1939 roku (fragment rozdziału II wspomnień dwukrotnego ochotnika Wojska Polskiego) dotyczące udziału autora w walkach baonu „Wołożyn” 2 pp KOP [w:] Ślady pamięci: 85. rocznica powołania KOP: 70. rocznica wybuchu II wojny światowej: Jednodniówka nr 3, Warszawa, „Barwa i broń”, 2009, s. 33–38.
16. Kresy w oczach oficerów KOP, wstęp i oprac. Jan Widacki, Katowice, „Unia”, 2005, ISBN 8386250445.
17. Lachowicz Jan, O godzinie 2 rano.., wstęp i oprac. Bogusław Politowski, „Wojska Lądowe” 2001, nr 22, s. 28.

18. Lachowicz Jan, Bitwa 3 Pułku Piechoty Korpusu Ochrony Pogranicza z wojskami sowieckimi we wrześniu 1939 roku, wstęp i oprac. Zygmunt Matuszak, Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Akademii Świętokrzyskiej, 2004, ISBN 8388865242.
19. Marszałek Włodzimierz, Byłem żołnierzem KOP-u, oprac. Zbigniew Damski, „Polska Zbrojna” 1991, nr 245, s. 4.
20. Nalepa Tadeusz, Z przeżyć poleskich inspektora szwadronów KOP (1932 – 1934), „Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej”, 1975, z. 77, 485–491.
21. Nasza pierwsza wycieczka do Warszawy, Poznania i Gdyni: 6–10 marca 1933 roku, Warszawa, Korpus Ochrony Pogranicza, 1933.
22. Nieznana relacja do dziejów Wywiadu Korpusu Ochrony Pogranicza, wstęp i oprac. Janusz Mierzwa, „Arcana: kultura, historia, polityka” 2012, nr 4–5, s. 224–242.
23. Oni strzegli granic II Rzeczypospolitej: Relacje i wspomnienia żołnierzy KOP i funkcjonariuszy SG, wybór i oprac. Mirosław J. Rubas, Warszawa, Stowarzyszenie Weteranów Polskich Formacji Granicznych Wydawnictwo „Barwa i Broń”, 2002, ISBN 8390021794.
24. Okruchy pamięci. Wspomnienia i relacje byłych żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, wybór, wstęp i oprac. Sebastian Nowakowski, Mateusz Klempert, Olsztyn, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, 2014, ISBN 9788365171054.
25. Orlik – Rückemann Wilhelm, Kampania wrześniowa na Polesiu i Wołyniu 17 IX 1939 – 1 X 1939, Warszawa, Wydawnictwo FMW „Gdynia’89”, 1985.
26. Orlik – Rückemann Wilhelm, Relacja gen. bryg. W. Orlik – Rückemanna [w:] Moje zderzenie z bolszewikami we wrześniu 1939, Londyn 1986.
27. Orlik – Rückemann Wilhelm, Sprawozdanie z działalności podczas wojny [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 – 1939: Studia i materiały, cz. II, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, COS SG w Koszalinie, 2002, s. 243–252.

28. Orlik – Rückemann Wilhelm, Ze sprawozdania dowódcy Korpusu Ochrony Pogranicza o działalności podczas wojny [w:] Wrzesień 1939 w relacjach i wspomnieniach, wstęp i oprac. Mieczysław Cieplewicz, Eugeniusz Kozłowski, Warszawa, Wydawnictwo MON, 1989, s. 770–806.
29. Ostatnia potyczka w Zadzielu: odpis otrzymanej 12 IV 1962 r. od por. rez. Jana Jakubca, kierownika szkoły podstawowej w Zadzielu koło Żywca relacji o boju kompanii kpt. Kade z baonu „Berezwech” w dniu 4 września 1939 pod Zadziellem – Oczkowem k. Żywca, oprac. Zdzisław Dzikowski, „Karta Groni” (Żywiec), 1995, nr 18, s. 208–210.
30. Pasieczny Edward, Codziennosc Korpusu Ochrony Pogranicza w 75 rocznicę jego powstania, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 1999, nr 3 /4, s. 73–77.
31. Pierechod Stanisław, Ze wspomnień żołnierza Korpusu Ochrony Pogranicza, „Problemy Ochrony Granic. Biuletyn” 2001, nr 15, s. 221–223.
32. Sowiecki najazd 1939. Sojusznik Hitlera napada polskie Kresy – relacje świadków i uczestników, zebrał i opracował Czesław Grzelak, Warszawa – Kraków, Oficyna Wydawnicza „Mireki” 2017, ISBN 9788364452871.
33. Stefan Rowecki w relacjach, pod red. Tomasza Szaroty, Warszawa, Instytut Wydawniczy „Pax”, 1988, ISBN 8321109438.
34. Strzałkowski Jan, Szwadron KOP „Niewirków”, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancerniej”, 1966, nr 44, s. 225–226.
35. Suchorski Jarosław, Szwadron kawalerii KOP „Olkieniki”: Szkic historyczny, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancerniej” 1966, nr 41, s. 99–115.
36. Suchorski Jarosław, Szwadron kawalerii KOP „Olkieniki”: Szkic historyczny /Dokończenie/, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancerniej” 1966, nr 41, s. 11–20.
37. Sulik Nikodem, Okruchy wspomnień, oprac. Krzysztof Filipow, Białystok, Muzeum Wojska, 1993.

38. Surynt Wincenty, 8. Szwadron kawalerii KOP „Krasne” nad Urszą w kampanii wrzeźniowej, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej” 1970, t. VIII, nr 60, s. 301-305.
39. Wielhorski Janusz, Materiały do historii kawalerii KOP, „Przegląd Kawalerii i Broni Pancерnej” 1974, t. X, nr 77, s. 413-425
40. Woźniak Lucjan, 1 Pułk Kawalerii Korpusu Ochrony Pogranicza [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 - 1939: Studia i materiały, cz. 1, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin 1998, s. 114-140.
41. Wrzesień 1939 na kresach w relacjach, wybór i oprac. Czesława Grzelaka, Warszawa Wydawnictwo „Neriton”, 1999, ISBN 8386842504.
42. Wspomnienia nie tylko o Pułku KOP „Sarny”: Reprinty i przedruki, wybór Henryka Dąbkowski, Warszawa, Wydawca Grono Miłośników Kresów Wschodnich: Henryk Dąbkowski, 2001, ISBN 8391119866.
43. Wspomnienia podoficera KOP Antoniego Rosika-Rosińskiego, wstęp i oprac., Artur Ochał, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2015, nr 1, s. 125-143.

Publikacje z okresu II Rzeczypospolitej:

1. Ankerstein Feliks, Żołnierskie serce (Zbiór nowel z życia żołnierzy KOP), Warszawa 1938.
2. Bański D., Zaszczytny egzamin, Warszawa 1937.
3. Budownictwo Korpusu Ochrony Pogranicza, Warszawa 1934.
4. Budownictwo Korpusu Ochrony Pogranicza [w:] Budownictwo Wojskowe 1918 - 1935, t. II, pod red. Aleksandra Króla, Warszawa, 1936.

5. Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich, Warszawa, Ministerstwo Robót Publicznych, 1925.
6. Budowa pomieszczeń dla Korpusu Ochrony Pogranicza i domów dla urzędników państwowych w województwach wschodnich, Warszawa 1925, rec. „Architektura i Budownictwo: Magazyn ilustrowany” 1925, nr 1/3, s. 46.
7. Ci, którzy czuwają: Dziesięciolecie Korpusu Ochrony Pogranicza, „Światowid”, 1934, nr 42, s. 12-13.
8. Dec Jan, Dobrzy sąsiedzi: Książeczka wydana z okazji 10-lecia służby KOP na wschodnich granicach Polski, Warszawa, Towarzystwo Rozwoju Ziem Wschodnich, 1934.
9. Dowództwo Korpusu Ochrony Pogranicza Warszawa: Karykatury Jotesa, Warszawa, Litografia Artystyczna W, Główczewski, 1935.
10. Falkiewicz Stanisław, Na ścieżkach patrołowych, Warszawa, Korpus Ochrony Pogranicza, 1931.
11. Falkiewicz Stanisław, Kresowi żołnierze: (w drugą rocznicę objęcia granicy przez Korpus Ochrony Pogranicza, „Tygodnik Ilustrowany: Literatura, Sztuka, Życie, 1926, nr 44, s. 743-746.
12. Gocel Ludwik, Nasza wycieczka do Warszawy, Poznania i Gdyni. Wiadomości dla podoficerów, uczestników wycieczki w dniach 6-10 marca 1933 roku, Warszawa 1933.
13. Gocel Ludwik, O czym mówić z sąsiadami: (Wskazówki dla żołnierzy KOP), Warszawa, Salezjańska Szkoła Rzemiosł. Dział Grafiki, 1938.
14. Godlewski M., Józek dezerner, Warszawa 1938.
15. Hauser Roman, Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych,

Warszawa, 1939.

16. Hinterhoff E., Zagadnienie ochrony pogranicza, „Bellona” 1925, t. I, z. 2, s. 71-76.
17. Instrukcja o żołnierskich bibliotekach ruchomych KOP, Warszawa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, 1935.
18. Jamka-Koperski Franciszek, Kawaleria Korpusu Ochrony Pogranicza [w:] Księga Jazdy Polskiej, pod red. Bolesława Wieniawy - Długoszewskiego, Warszawa, 1938.
19. Jotemski Konrad [Maciejewski Jerzy Konrad], Na pograniczu dwóch światów, Warszawa, Salezjańska Szkoła Rzemiosł. Dział Grafiki, 1933.
20. Jotemski Konrad [Maciejewski Jerzy Konrad], Na zasadzce i patrolu, Warszawa, Salezjańska Szkoła Rzemiosł. Dział Grafiki, 1937.
21. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1932.
22. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1933.
23. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1934.
24. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1935.
25. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1936.
26. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1937.
27. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1938.
28. Kalendarz podoficera KOP, Warszawa, 1939.

29. Keller, KOP w pieśni i wierszu, Warszawa, 1935.
30. Korpus Ochrony Pogranicza w pracy oświatowo – społecznej: Opis wystawy ruchomej, Warszawa, 1936.
31. Kutrzeba Stanisław, Polska Odrodzona 1914 – 1928, Warszawa, Wydawnictwo Gebethner i Wolff, 1935.
32. Mackiewicz Romuald, Odznaka za służbę graniczną, Warszawa, Salezjańska Szkoła Rzemieślnicza, 1935.
33. Mackiewicz Romuald, O pracy wychowawczej dowódcy strażnicy, Warszawa, Drukarnia Oświatowa, 1937.
34. Mackiewicz Romuald, Zuchy z pogranicza, Warszawa, 1936.
35. Maruszewski Artur, Ochrona granic w dawnej Polsce i dzisiaj, Warszawa, Korpus Ochrony Pogranicza, 1936.
36. Materiały do obchodów święta Korpusu Ochrony Pogranicza i Święta Niepodległości, Warszawa, Drukarnia Oświatowa, 1937.
37. Mikulewicz Kornel, Praca społeczna lekarzy Korpusu Ochrony Pogranicza, Warszawa, 1934.
38. Múnnich Tadeusz, Korpus Ochrony Pogranicza [w:] Dziesięciolecie Polski Odrodzonej: Księga pamiątkowa 1919–1928, Warszawa, Ilustrowany Kurjer Codzienny, 1929, s. 329–334.
39. Na strażnicy i w domu: Ciekawe i pożyteczne wiadomości dla żołnierzy KOP oraz jego rodziny, pod red. Franciszka Jamki – Koperskiego, Warszawa, Biblioteka Żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, 1935.
40. Nasza pierwsza wycieczka do Warszawy, Poznania i Gdyni: 6–10 marca 1933 roku,

Warszawa, Salezjańska Szkoła Rzemiosł, 1933.

41. Nalepa Tadeusz, Kawaleria Korpusu Ochrony Pogranicza, „Przegląd Kawaleryjski” 1933, nr 4-5, s. 254-259.
42. Nel Jerzy, Były w KOPIe dwa Michały, jeden wielki drugi mały: wesoła historyjka, Warszawa, Korpus Ochrony Pogranicza, 1934.
43. Nel Jerzy, Przygody strzelca Grypsika, Warszawa, Korpus Ochrony Pogranicza, 1934.
44. Nowakowski Tadeusz, Budowa pomieszczeń Korpusu Ochrony Pogranicza, „Architektura i Budownictwo: Magazyn ilustrowany”, 1933, nr 9/10-12, s. 378-386.
45. Pałowski L., Gawędy wieczorne, Warszawa 1935,
46. Pałowski L., Jak ułan Miętka został kapralem, Warszawa 1936.
47. Pałowski L., Zuchy z pogranicza, Warszawa 1936.
48. Pluta-Czachowski Kazimierz, Piechota Korpusu Ochrony Pogranicza [w:] Księga Chwały Piechoty, Warszawa, Departament Piechoty MSWojsk., 1937/1938, s. 381-395.
49. Podoski Julian, Rycerze KOP, Lwów-Warszawa, Książnica „Atlas”.
50. Próchnicki A., Sprawozdanie Głównego Kierownika nad akcją budowy pomieszczeń dla KOP w świetle naukowej organizacji 1924 - 1931, Warszawa, 1931.
51. Raporty KOP-u, Stanisław Falkiewicz, Franciszek Grużański, S. [Stanisław] Olechnowicz, oprac. Hanna Antos, „Karta” 2011, nr 67, s. 31-35.
52. Reinich Rudolf, Służba ochrony granic, Warszawa, Wydawnictwo „Czaty”, 1926.

53. F. J. K. [Franciszek Jamka-Koperski], Rola społeczna Korpusu Ochrony Pogranicza, „Rocznik Ziemi Wschodnich i kalendarz na rok 1937”, 1936, t. III, s. 161-165.
54. Święto Korpusu Ochrony Pogranicza: (Materiały do obchodu), Warszawa, Drukarnia Oświatowa, 1937.
55. Szwajcer Jerzy, Dowództwo Korpusu Ochrony Pogranicza. Karykatury Jotesa, Warszawa 1935.
56. Terlikowski Lucjan, Żołnierska Szkoła Początkowa w odwodzie batalionu KOP: (organizacja, metody, programy), Warszawa, 1936.
57. W rocznicę 10-lecia Korpusu Ochrony Pogranicza, „Architektura i Budownictwo: magazyn ilustrowany” 1934, nr 10/10, s. 331.
58. Waka Stanisław, O dobrym zachowaniu się żołnierza, Warszawa, Biblioteka Żołnierza KOP, 1939.
59. Waszulewski Kajetan, Praca kulturalno-oświatowa Korpusu Ochrony Pogranicza na terenie Wołynia, „Pobudka: Czasopismo społeczno-gospodarcze Związku Szlachty Zagrodowej”, 1938, nr 18, s. 7.

1. Monografie i opracowania zbiorowe.

1. Amor patriae nostra lex: Losy funkcjonariuszy i żołnierzy polskich formacji granicznych w czasie II wojny światowej i okresie powojennym, pod red. Anny Gośławskiej-Hryhorczuk, Warszawa-Kętrzyn, CSSG w Kętrzynie, 2008, ISBN 8391358382.
2. Berbesz Marian, Bohater wrześniowych dni. Pułkownik Wacław Wilniewicz, [Lubliniec, nakładem autora, 2011.

3. Bitwy września 1939 roku: Materiały z VI Seminarium Historyków Polskich Działań Obronnych w 1939 r.: cz. 1, W obronie Kresów Wschodnich, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Wyższa Szkoła Inżynierska, 1993, ISBN 8386123621.
4. Böhm Tadeusz, Romańczyk Krzysztof, 1 Pułk Kawalerii Korpusu Ochrony Pogranicza w wojnie obronnej 1939 roku, Warszawa, „Media-Expo. Barwa i Broń”, 2010, ISBN 9788392992684.
5. Breza Hubert, Szczepański Kajetan, Centralna Szkoła Podoficerska Korpusu Ochrony Pogranicza, Grajewo, Towarzystwo Przyjaciół 9 PSK, 2014, ISBN 9788393892174.
6. Ciepłowicz Mieczysław, Wojsko Polskie w latach 1921–26. Organizacja, wyposażenie, wyszkolenie, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1998.
7. Cygan Wiktor Krzysztof, Kresy w ogniu: Wojna polsko-sowiecka 1939, Warszawa, Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, 1990, ISBN 838520900-X.
8. Cygan Wiktor Krzysztof, Kresy we krwi 1939, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Zbroja”, 2012, ISBN 9788363164249.
9. Cygan Wiktor Krzysztof, Kresy we krwi: Obrona północno-wschodniej Polski we wrześniu 1939 r., Warszawa, „Espadon Publishing”, 2006, 9788360786000.
10. Cygan Wiktor Krzysztof, Kresy w ogniu: Wojna polsko-sowiecka 1939, Warszawa, Warszawska Oficyna Wydawnicza "Gryf", 1990, ISBN 838520900-X.
11. Ćwięk Henryk, Działalność wywiadu sowieckiego na polskim pograniczu w latach trzydziestych, Warszawa, Urząd Ochrony Państwa, 1995, wyd. 2, ISBN 8390350106.
12. Danielewicz Krzysztof, Lwowska ekspozytura wywiadu: Działalność Ekspozytury nr 5 SG we Lwowie w latach 1921–1939, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011, ISBN 9788377801604.

13. Dominiczak Henryk, Granica wschodnia Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939, Warszawa, PWN, 1992, ISBN 8301102020.
14. Dominiczak Henryk, Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966 – 1966, Warszawa, „Bellona”, 1997, ISBN 8311086184.
15. Dominiczak Henryk, Ochrona granicy wschodniej w latach 1919–1939: (Z dziejów formacji granicznych), Warszawa, Akademia Spraw Wewnętrznych, 1983.
16. Dzieje organizacji polskich formacji ochrony granic: Od obrony potocznej do II wojny światowej: (Materiały z konferencji z dn. 20.04.2007), pod red. Anny Gośławskiej-Hryhorczuk, Kętrzyn, CSSG w Kętrzynie, 2007, ISBN 9788391358375.
17. Filipow Krzysztof, Generał Nikodem Sulik (Stara Kamienna 1893 – Londyn 1954), Białystok, Muzeum Wojska, 1996, ISBN 8386232706.
18. Gałęzowski Marek, Pułkownik „Żegota”. Życie i pisma pułkownika dypl. Tadeusza Münnicha, Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej, 2009, ISBN 9788376290843.
19. Gajownik Tomasz, Tajny front niewypowiedzianej wojny: Działalność polskiego wywiadu wojskowego na Litwie w latach 1921–1939, Warszawa, IPN, 2010, ISBN 9788376292113.
20. Generał Stefan Rowecki–Grot w relacjach i w pamięci zbiorowej, wstęp i oprac. Andrzej K. Kunert, Tomasz Szarota, Warszawa, Wydawnictwo „Rytm”, 2003, ISBN 837399033-X.
21. Giza Jerzy, Podgórski Tomasz, Generał Józef Giza 1887–1965: Virtute et armis, Nowy Sącz, Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, 2010.
22. Giza-Podgórska Maria, Z Sącza rodem: Wspomnienia córki generała Józefa Giza, Nowy Sącz, Sądecka Oficyna Wydawnicza, 1993.
23. Głowiński Tomasz, Zapomniany garnizon: Oddziały Korpusu Ochrony Pogranicza w Iwieńcu w latach 1924–1939, Wrocław, Wydawnictwo „Gajt”, 2008/2009, ISBN

9788388178719.

24. Gnat-Wieteska Zbigniew, Generał brygady Stanisław Tessaro-Zosik, Pruszków, Oficyna Wydawnicza „Ajaks”, 2014, ISBN 9788362046652.
25. Gołębiowski Grzegorz, Zanim został „Grotem”: Służba Stefana Roweckiego w wojsku II Rzeczypospolitej do 1939 r., Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, ISBN 8371742568.
26. Granice Rzeczypospolitej Polskiej (na przestrzeni dziejów), materiały z konferencji naukowej pod red. Zbigniewa B. Kumosia, Warszawa, Wydawnictwo „Comandor”, 2005, ISBN 8374730021.
27. Grobelski Wojciech, Profesor od patriotyzmu: W stulecie urodzin pułkownika w stanie spoczynku Mieczysława Zygmunta najstarszego żołnierza Korpusu Ochrony Pogranicza, Kołobrzeg-Koszalin, COS SG, 2012, ISBN 9788390948478.
28. Grzelak Czesław, Grodno 1939, Warszawa, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1990, ISBN 8320209579.
29. Grzelak Czesław, Płonące Kresy: Wilno, Grodno, Kodziowce 1939: Bitwa z Armią Czerwoną na północno-wschodnich terenach Rzeczypospolitej, Warszawa, Dom Wydawniczy „Bellona”, 2013, ISBN 9788311129085.
30. Grzelak Czesław, Szack – Wytyczno 1939, Wyd. 2, Warszawa, Dom Wydawniczy „Bellona”, 2001, ISBN 8311093245.
31. Grzelak Czesław, Szack – Wytyczno 1939: Korpus Ochrony Pogranicza na Kresach Wschodnich 1939: Nóż w plecy walczącej Polski, Warszawa, „Bellona”, 2013, ISBN 9788311129665.
32. Grzelak Czesław, Wilno 1939, Warszawa, „Bellona”, 1993, ISBN 83-11082596.
33. Grzelak Czesław, Wilno – Grodno – Kodziowce 1939, Warszawa, „Bellona”, 2002, ISBN 8311094578.

34. Grzelak Czesław, Dziennik sowieckiej agresji wrzesień 1939, Warszawa, Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, 1994, ISBN 8385209395.
35. Grzelak Czesław, Kresy w czerwieni: Agresja Związku Sowieckiego na Polskę w 1939 roku, Wyd. 2 uzupełn. i popraw., Warszawa, Wydawnictwo „Neriton”, 1998, ISBN 8387050970.
36. Grzelak Czesław, Wrzesień 1939: W szponach dwóch wrogów, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Rytm”, 2013, ISBN 9788373995536.
37. Jabłonowski Marek, Formacja specjalna: Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Aspra-Jr”, 2002/2003, ISBN 838876652-X.
38. Jabłonowski Marek, Prochwicz Jerzy, Wywiad Korpusu Ochrony Pogranicza 1924 - 1939, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Aspra-Jr”, 2003/2004, ISBN 8388766880.
39. Jaskulski Waldemar, Generał brygady Józef Konstanty Olszyna-Wilczyński (1890-1939), Włocławek, Wydawnictwo Expol, 2013, ISBN 9788360541098.
40. Kawaleria Korpusu Ochrony Pogranicza, pod red. Krzysztofa Mijakowskiego i Pawła Rozdżestwieńskiego, Warszawa, „Edipresse” Polska, 2013, ISBN 9788377698884.
41. Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939. Historia i pamięć, pod red. Krzysztofa Kierskiego, Sebastiana Nowakowskiego, Karola Sacewicza, Olsztyn, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Olsztynie, 2014, 9788363040222.
42. Korpus Ochrony Pogranicza w 70 rocznicę powołania: Materiały z konferencji popularnonaukowej, pod red. Lecha Grochowskiego, Kętrzyn, CSSG w Kętrzynie, 1995.
43. Korpus Ochrony Pogranicza: Materiały z konferencji naukowej w 80 - rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza, pod red. Jerzego Prochwicza, Kętrzyn, Centrum Szkolenia Straży Granicznej, 2005, ISBN 8391358356.

44. Kowalski Włodzimierz, Hej tam na granicy od Sejn na Podole. Z dziejów 24 baonu Korpusu Ochrony Pogranicza „Sejny”, Sejny, Miejski Ośrodek Kultury, 1995, ISBN 8390460662.
45. Kowalski Włodzimierz, U polskich stoim granic...: Opowieści o żołnierzach Baonu KOP „Sejny”, Suwałki, „Hańcza”, 1999, ISBN 8387415111.
46. Kralisz Andrzej, Na straży wschodnich rubieży: Biografia ostatniego dowódcy KOP gen. bryg. Wilhelma Orlik – Rückemanna (1894 – 1986), Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Adiutor”, 1999, ISBN 8386100346.
47. Królikowski Bohdan, Generał Mikołaj Bołtuć, Warszawa, „Bellona”, 2009, ISBN 9788311116146.
48. Książd Ziółkowski ostatni kapelan z Kozielska, oprac. Zdzisław Jastrzębiec-Peszkowski, Barbara Ziółkowska-Tarkowska, Stanisław Zygmunt Zdrojewski, Warszaw-Łódź, ISBN 8391570991.
49. Kukawski Lesław, Oddziały kawalerii II Rzeczypospolitej, Grajewo, „Eko-Dom”, 2004, ISBN 8391624242.
50. Kur Mariusz, Formacje ochrony granic Drugiej Rzeczypospolitej na przykładzie Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza, Szczecin: Wydawnictwo „My Book, Creative Media”, 2012, ISBN 9788375643442.
51. Liszewski Karol [Ryszard Szawłowski], Wojna polsko-sowiecka 1939 r., Londyn, Wydawnictwo „Jestem Polakiem”, 1986.
52. Łach Halina, Działalność oświatowo-wychowawcza i kulturalna Korpusu Ochrony Pogranicza w latach 1924-1939, Olsztyn, Centrum Badań Europy Wschodniej UWM w Olsztynie, 2011, ISBN 9788361605331.
53. Napaść sowiecka i okupacja polskich ziem wschodnich (wrzesień 1939), pod red. Józefa Jasnowskiego i Edwarda Szczepanika, [Londyn], Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie, [1984].

54. Nowakowski Sebastian, Klempert Mateusz, Major Stanisław Berak (1895–1979). Zapomniany żołnierz ojczyzny, Olsztyn, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2016, ISBN 9788365171207.
55. Misiuk Andrzej, Służby specjalne II Rzeczypospolitej, Warszawa, „Bellona”, 1998, ISBN 8311088454.
56. Ochał Artur, Batalion Korpusu Ochrony Pogranicza „Suwałki” 1927–1939, Suwałki, Muzeum Okręgowe w Suwałkach, 2009, ISBN 9788361494249.
57. Ochał Artur, Na litewskiej rubieży. Brygada KOP „Grodno” (1929–1939), Warszawa, Instytut Pamięci Narodowej, 2017, ISBN 9788380981485.
58. Ochał Artur, Słownik oficerów i chorążych Korpusu Ochrony Pogranicza w Suwałkach (1929–1939), Suwałki, Augustowsko-Suwalskie Towarzystwo Naukowe, 2009, ISBN 8391577813.
59. Pepłoński Andrzej, Kontrwywiad II Rzeczypospolitej, Warszawa, Dom Wydawniczy „Bellona”, 2002, ISBN 831109280-X.
60. Pepłoński Andrzej, Wywiad polski na ZSRR 1921– 1939, Warszawa, „Bellona”, 1996, ISBN 9788311118959.
61. Plan mobilizacyjny „W”: Wykaz oddziałów mobilizowanych na wypadek wojny, wstęp i oprac. Piotr Zarzycki, Pruszków, Oficyna Wydawnicza "Ajaks" i Zarząd XII Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, 1995, ISBN 8385621873.
62. Pomorski Janusz, Korpus Ochrony Pogranicza w obronie Rzeczypospolitej 1924–1939, Pruszków, Oficyna Wydawnicza „Ajaks”, 1998, ISBN 8387103683.
63. Prochwicz Jerzy, Barak. Przywrócona pamięć, Szydłowiec, Wydawca COMES Sokołowsky Sp. J., 2013, ISBN 9788363423070.
64. Prochwicz Jerzy, Formacje Korpusu Ochrony Pogranicza w 1939 roku, Warszawa, Wydawnictwo „Neriton”, 2003, ISBN 8388973584.

65. Prochwicz Jerzy, Konstankiewicz Andrzej, Rutkowski Jan, Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939, Warszawa, „Barwa i broń”, 2003, ISBN 8390021794.
66. Pruski Zbigniew, Bastion Polesie: Polskie fortyfikacje na Polesiu w latach 1920-1939, Przasnysz, „Forteca”, 2000, ISBN 8391472000.
67. Radziwonowicz Tadeusz, Gen. Henryk Minkiewicz (Suwałki 1880 - Katyń 1940), Białystok, Muzeum Wojska w Białymstoku, 1994, ISBN 8386232358.
68. Ratajczyk Grzegorz, Żandarmeria Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej, Toruń, Dom Wydawniczy „Duet”, 2004, ISBN 8389706202.
69. Rubas Mirosław Jan, Katyńska lista strat polskich formacji granicznych.: Żołnierze KOP i funkcjonariusze SG pomordowani i zaginieni na wschodzie na przełomie lat 1939/1940, Warszawa, Komenda Główna Straży Granicznej, 2000, ISBN 8391279727.
70. Rybka Ryszard, Stepan Kamil, Najlepsza broń: Plan mobilizacyjny „W” i jego ewolucja, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Adiutor”, 2010, ISBN 978-8386100835.
71. SGO „Narew” i GO „Grodno” w wojnie obronnej 1939 r.: Materiały konferencji naukowej zorganizowanej w 65 rocznicę wybuchu II wojny światowej, Białystok-Przasnysz, Stowarzyszenie „Formacje Graniczne i Wydawnictwo „Forteca”, 2004.
72. Skubisz Paweł, Wojska pograniczne ZSRS na odcinku z Polską w świetle materiałów wywiadu II Rzeczypospolitej (1921-1939): Struktura i dyslokacja: Działalność wywiadowcza: Regulamin służby, Szczecin, IPN, 2010, ISBN 9788361336921.
73. Stawecki Piotr, Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939, Warszaw, „Bellona”, 1994, ISBN 8311082626.
74. Stolarski Rafał E., Wroński Marek, Odznaki pamiątkowe Korpusu Ochrony Pogranicza, Tarnowskie Góry, Wydawnictwo Instytutu Tarnogórskiego, 2000, ISBN 838747021-X.

75. Suchcitz Andrzej, Generałowie wojny polsko-sowieckiej, 1919-1920: Mały słownik biograficzny. Białystok, Muzeum Wojska w Białymstoku, 1994.
76. Sufin Tomasz, 3. Brygada Strzelców Górskich w kompanii wrześniowej 1939 roku, Pruszków, „Ajaks”, 2004.
77. Szarski Władysław, IV Batalion KOP „Hel”, Hel, Muzeum Obrony Wybrzeża Stowarzyszenia Przyjaciele Helu, 2014, ISBN 978-83-89568-94-6.
78. Szawłowski Ryszard, Wojna polsko-sowiecka 1939: Tło polityczne, prawnomiędzynarodowe i psychologiczne: Agresja sowiecka i polska obrona: Sowieckie zbrodnie wojenne i przeciw ludzkości oraz zbrodnie ukraińskie i białoruskie, t. 1, Monografia, Warszawa, „Antyk” - Marcin Dybowski, 1997, ISBN 8386482494.
79. Szymanowski Dariusz, Tynne, historia na nowo pisana, Wołomina, Stowarzyszenie „Wizna 1939”, 2015, ISBN 9788393195947.
80. Ślady pamięci: 80 rocznica powstania KOP: Jednodniówka, Warszawa, Stowarzyszenie Weteranów Polskich Formacji Granicznych, 2004, ISBN 8386121602.
81. Ślady pamięci: 15 rocznica powstania Stowarzyszenia Weteranów Polskich Formacji Granicznych: Jednodniówka nr 2, Warszawa, Stowarzyszenie Weteranów Polskich Formacji Granicznych, 2007, ISBN 8393307426.
82. Ślady pamięci: 85. rocznica powołania KOP: 70. rocznica wybuchu II wojny światowej: Jednodniówka nr 3, Warszawa, „Barwa i broń”, 2009, ISBN 838121671.
83. Ślusarczyk Jacek, Granice Polski w tysiącleciu: (X - XX wiek), Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 1993, ISBN 8385263411.
84. Ślusarczyk Jacek, Granice Polski w XX wieku: (konceptcje, realizacja, zagrożenia), Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 1994, ISBN 8386229756.

85. Tarkowska Barbara, Brygada KOP „Podole” w relacjach i wspomnieniach 1924–1939, Warszawa, „Bellona”, 2007, ISBN 9788311108059.
86. Tarkowska Barbara, Pamiątka przetrwała dla przyszłych pokoleń: Znaki Korpusu Ochrony Pogranicza, „Kombatant” 2007, nr 2, s. 16.
87. Włodarkiewicz Wojciech, Polesie 1939, Warszawa, „Bellona”, 2011, ISBN 9788311121171.
88. Włodarkiewicz Wojciech, Wołyń 1939, Warszawa, „Bellona”, 2016, ISBN 9788311142695.
89. Wap Anatol, Twierdza Osowiec: Zarys dziejów, Białystok, Muzeum Wojska w Białymstoku, 1994, ISBN 8385368051.
90. Włodarkiewicz Wojciech, Przedmoście Rumuńskie 1939, wyd. 2 uzupeł. i popr., Warszawa, „Bellona”, 2012, ISBN 9788311123861.
91. Wojciechowicz Jarosław, Formacje graniczne na Sejneńszczyźnie. Zbiór informacji w 90-tą rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza, Sejny, Wydawnictwo „Miroslaw Basiewicz”, 2014, ISBN 9788393812912.
92. Ziółkowska-Tarkowska Barbara, Katyńczyk AM 487: Wspomnienie o ks. kapelanie Ziółkowskim, Warszawa, wyd. 2 rozsz., 2004, ISBN 8386121653.
93. Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 – 1939: Studia i materiały, t. I, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1998, ISBN 8390948400.
94. Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 – 1939: Studia i materiały, t. II, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 2002, ISBN 8390948400.
95. Zaborowski Jan, Żołnierze generała Kleeberga. Korpus Ochrony Pogranicza w SGO „Polesie”, Warszawa, nakładem autora, 2004, ISBN 8391969312.

96. Zarys dziejów wojskowości polskiej w latach 1864–1939, pod red. Piotra Staweckiego, Warszawa, Wydawnictwo MON, 1990, ISBN 8311074321.
97. Żołnierze Korpusu Ochrony Pogranicza i Straży Granicznej – ofiary Zbrodni Katyńskiej, wstęp i redakcja Artur Ochał, opracowanie i wybór Agnieszka Markiewicz-Cybulska, Edward Milewski, Jan Nikołajuk, Artur Ochał, Maria Rubas, Warszawa, Narodowe Centrum Kultury, 2016, ISBN 9788379822263.

1. Artykułu w opracowaniach zbiorowych i czasopismach.

1. Ajnenkiel Andrzej, Geneza KOP – uwarunkowania polityczne [w:] Korpus Ochrony Pogranicza w 70 rocznicę powołania: Materiały z konferencji popularnonaukowej, pod red. Lecha Grochowskiego, Kętrzyn, CSSG w Kętrzynie, 1995, s. 26–30.
2. Aksamitowski Andrzej, Charakterystyka systemu umocnień stałych wschodniej granicy II Rzeczypospolitej, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, 1995, t. 37, s. 291–317.
3. Andrzejewski Roman, Korpus Ochrony Pogranicza, „Świat Inflanct: Pismo literacko-naukowe” 2014, nr 12, s. 4–6.
4. Babula Mirosław, Współpraca KOP z ludnością pogranicza, „Problemy Ochrony Granic: Biuletyn” 2000, nr 11, s. 117–129.
5. Babula Mirosław, Współpraca KOP z organami administracji państwowej w zakresie stabilizacji społecznej, „Problemy Ochrony Granic: Biuletyn” 2000, nr 13, s. 7–20.
6. Bartosz Władysław, Na marginesie artykułu o batalionie KOP „Sejny” w kampanii wrześniowej, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1996, nr 1, s. 239.
7. Bartosz Władysław, Uwagi i uzupełnienia do obsady personalnej 1 Pułku Kawalerii

KOP, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1991, nr 3-4, s. 397-398.

8. Bednarek Leszek, Generał brygady Wilhelm Orlik - Rückemann. Ostatni Dowódca KOP [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 - 1939: Studia i materiały, cz. I, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1998, s. 95-102.
9. Bednarek Leszek, Organizacja i dyslokacja Korpusu Ochrony Pogranicza w 1938 roku [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 - 1939: Studia i materiały, cz. I, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 1998, s. 35-53.
10. Bednarek Leszek, Polak Bogusław, Ochrona polskiej granicy wschodniej 1918 - 1939 (powstanie - organizacja i działalność Korpusu Ochrony Pogranicza) [w:] Z dziejów polskich formacji granicznych 1918 - 1939: Studia i materiały, t. II, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej, 2002, s. 47-69.
11. Bieniecki Ireneusz, Pokojowa i wojenna organizacja Flotylli Rzecznej Marynarki Wojennej w Pińsku w latach 1922-1939, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”, 2006, nr 21, s. 42-55.
12. Bieniecki Ireneusz, Przygotowania formacji granicznych do obrony Półwyspu Helskiego w 1939 roku w świetle relacji dowódcy Batalionu KOP „Hel” [w:] Korpus Ochrony Pogranicza: Materiały z konferencji naukowej w 80 - rocznicę powstania Korpusu Ochrony Pogranicza, pod red. Jerzego Prochwicza, Kętrzyn, CSSG w Kętrzynie, 2005, s. 283-288.
13. Bieniecki Ireneusz, Przygotowania formacji granicznych do obrony Półwyspu Helskiego w 1939 roku w świetle relacji dowódcy batalionu KOP „Hel”, „Rocznik Helski” 2005, nr 3, s. 70-73.
14. Bieniecki Ireneusz, Przygotowania formacji granicznych do obrony Półwyspu Helskiego w 1939 roku w świetle relacji dowódcy batalionu KOP „Hel”, [w:] „Pomorze w systemie obrony Polski w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej: materiały z konferencji w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, pod red. Tadeusza Kmiecika, Słupsk, Pomorska Akademia Pedagogiczna, 2004, s. 95-99.

15. Bieniecki Ireneusz, Polskie flotylle rzeczne w działaniach bojowych i ochronie granic w latach 1919 - 1991, „Nautologia”, 2004, nr 1-4, s. 52-57.
16. Bieniecki Ireneusz, Wrzesień Flotylli Rzecznej, „Przegląd Morski”, 1989, nr 9, s. 84-86.
17. Bieniecki Ireneusz, Wykorzystanie polskich flotylli rzecznych w działaniach bojowych i ochronie granic w latach 1919-1991, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2005, nr 1, s. 96-112.
18. Biernat Florian, Rola Korpusu Ochrony Pogranicza w ochronie polskiej granicy wschodniej i wojnie obronnej 1939 roku [w:] Szkice z dziejów wojskowych Polski w latach 1918 - 1939, pod red. Benona Miśkiewicza, Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 1979, s. 51-102.
19. Bocheński Waldemar, KOP i Straż Graniczna w wojnie obronnej 1939 roku, „Mówią Wieki” 2017, nr 2 specjalny, s. 74-79.
20. Bocheński